

Жусупов Б.А., Жайнаков Ш.А.

**ИЧКИ ИШТЕР ОРГАНДАРЫНЫН КЫЛМЫШТУУЛУККА КАРШЫ
КҮРӨШҮҮДӨГҮ АДАМ УКУКТАРЫНЫН ЖАНА ЭРКИНДИКТЕРИН КАМСЫЗ
КЫЛУУДАГЫ ОРДУ**

Жусупов Б.А., Жайнаков Ш.А.

**РОЛЬ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ В БОРЬБЕ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ И
ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА**

B.A. Zhusupov, Sh.A. Zhainakov

**THE ROLE OF THE INTERNAL AFFAIRS AGENCIES IN COMBATING CRIME AND
ENSURING THE RIGHTS AND FREEDOMS**

УДК: 351.74

Бул илимий макалада Ички иштер органдарынын кылмыштуулукка каршы күрөшүү боюнча ыйгарым укуктарынын кээ бир аспектилери анализге алынган.

Негизги сөздөр: күбөлөр, укук коргоочу, мыйзам, кылмыш, жабырлануучу.

В данной научной статье проанализированы отдельные аспекты полномочий органов внутренних дел по борьбе с преступностью.

Ключевые слова: свидетели, законодательные, защитник, преступления, потерпевший.

In this scientific has article been analyzed some aspects of the powers of the police in ensuring human rights and freedoms in the fight against crime.

Key words: witnesses, legislative, defender, crimes, victim.

Укуктуу мамлекеттин шарттарында адам укуктары жана эркиндиктери баа жеткис болуп, укуктуу мамлекеттин ишмердүүлүгүнүн негизи болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесине ылайык;

Адам укуктары жана эркиндиктери ажырагыс, ал ар бир адамга төрөлгөндөн эле таандык.

Адам укуктары менен эркиндиктери эң жогорку баалуулук болуп эсептелет. Алар тикелей колдонулат, мыйзам чыгаруу, аткаруу бийлигинин жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишин маани-мазмунун аныктап турат.

Кыргыз Республикасы өз аймагынын чегинде, өзүнүн юрисдикциясында турган бардык адамдардын укуктары менен эркиндиктерин урматтайт жана камсыз кылат[1].

Укуктуу мамлекетте укук коргоо функциясын аткарган бир канча органдар ошондой эле өз алдынча бийликтин бутагы болуп саналган сот бийлиги да бар. Калган укук коргоо органдары мамлекеттин аткаруу бийлигине таандык болуп өз ишмердүүлүгүн жүргүзөт.

Изилдөөбүздө биз Ички иштер органдарынын аткаруу бийлигинин тутумунда укук коргоо ишмердүүлүгү тагыраак айтканда кылмыштуулукка каршы күрөшүү, кугунтуктоо багытындагы ролун анализге алабыз.

Кыргыз Республикасынын «Ички иштер органдары жөнүндө» мыйзамына ылайык ички иштер органдарынын аткаруу бийлигиндеги орду аныкталган.

Ага ылайык; Ички иштер органдары куралдуу аскердик орган болуп, коомдук тартипти, инсандын коопсуздугун кылмыштуулукка каршы күрөшүү боюнча аткаруу, тескөө функциясын аткарат [2].

Ички иштер органдары мамлекеттин аткаруу бийлигиндеги укук коргоо функциясын аткарган маанилүү органдардын бири болуп саналат.

Алардын ыйгарым укуктары бир гана «Ички иштер органдары жөнүндө» мыйзам менен гана жөнгө салынбастан укуктун башка тармактары жазык процессуалдык мыйзамы, жазык аткаруу мыйзамы, административдик жоопкерчилик жөнүндөгү мыйзам актылары жана башка актылар менен да жөнгө салынган.

Бул мыйзам актыларындагы беренелерде камтылган жоболор Ички иштер органдарынын адам укуктарын эркиндиктерин коргоодогу ыйгарымдарын бир канча кеңейтүү менен бирдикте бул органдарга жоопкерчиликти да жүктөйт.

Ички иштер органдарына мыйзам тарабынан аныкталган милдеттер да жүктөлгөн.

Негизги милдеттери болуп;

- коомдук тартипти, инсандын жана коомдун коопсуздугун камсыз кылуу;

- кылмыштуулукка каршы күрөшүү;

- кылмыш жазаларын аткаруу, административдик жаза чараларын өз ыйгарым чектеринде аткаруу;

- жол коопсуздугун сактоо боюнча текшерүү – уруксат берүү чараларын ишке ашыруу саналат [2].

Жогорудагыларды эске алганда ички Иштер органдарынын ыйгарым укуктары башка укук коргоо органдарынын бир канча кененирээк.

Ички иштер органдары кылмыштуулукка каршы күрөшүү менен, кылмышты ачуу, изин суутпай издөө, кууугунтуктоо, кылмыш жазасын аткаруу боюнча ыйгарым укуктары да бар.

Ички иштер органдарына жазык процессуалдык мыйзам да бир канча ыйгарым укуктарды караган.

Кыргыз Республикасынын жазык процессуалдык кодексине ылайык ички иштер органдары алгачкы текшерүү органы катары таанылат [3].

(Алгачкы текшерүү органы өз кызмат укугунун чектеринде:

1) жасалган кылмыш жөнүндө арыздардын, билдирүүлөрдүн катталышын камсыз кылат;

2) окуянын издеринин сакталышына карата чараларды көрөт;

3) кылмыштарга бөгөт коюу, ошондой эле аны жасаган адамдарды табуу үчүн изин суутпай издөө чараларын көрөт;

4) өз кызмат укугунун чектеринде иштеп жаткан прокурорго жана тергөөчүгө алар талап кылган маалыматтарды жана материалдарды берет;

5) прокурордун жана тергөөчүнүн тапшырмаларынын, анын ичинде айрым тергөө аракеттерин жүргүзүү жөнүндө жана жабырлануучуларды, күбөлөрдү, жана жазыктык сот ишин жүргүзүүгө катышкан башка адамдарды коргоо чараларын колдонуу жөнүндө тапшырмалардын аткарылышын уюштурат, ошондой эле аларды колдонуу жөнүндө чечим кабыл алат;

6) соттун тапшырмаларын аткарат;

7) камакка алуу түрүндөгү бөгөт коюу чараларын кошпогондо, тергөөчү, прокурор, сот тарабынан айыпкерге карата тандап алынган бөгөт коюу чарасынын сакталышына контролду жүзөгө ашырат.

Мындан келип чыккандай ички иштер органдары алдын ала териштирүү органы катары кеңири ыйгарым укуктарга ээ.

Кыргыз Республикасынын жазык процессуалдык мыйзамынын 161-беренесине ылайык ички иштер органдары тергөө органдарына да кирет.

КР ЖПК 163 беренесине ылайык кылмыштын түрлөрүнө жараша Ички иштер органдарын караштуулук аныкталган. Мындан келип чыккандай ички иштер органдары кылмыш иштери боюнча тергөө аракеттерин да жүргүзө алат.

Ички иштер органдары ошондой эле ыкчам издөө аракеттерин да жүргүзөт.

Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза атка-

руу кодексине ылайык ички иштер органдары жазаны аткаруу боюнча да милдеттерге ээ. КР кылмыш жаза аткаруу кодексинин 39-1-беренесине ылайык алар соттолгондордун жашаган орду боюнча соттолгондордун жүрүм-турумдарын контролдойт [4];

КР КЖАКнин 39-17-беренеге ылайык эркиндигин чектөө түрүндөгү жазаны өтөп жаткандарды көзөмөлгө алуу ички иштер органдарынын көмөктөшүүсү менен, ишке ашырылат.

Илимий макалабызды жыйынтыктап жатып төмөнкүдөй тыянактарды чыгар болот;

- ички иштер органдары укук коргоо органы катары өзүнө тиешелүү ыйгарым укуктарга ээ;

- ички иштер органдары кылмыштуулукка каршы күрөшүүдө аткаруу бийлигинин тутумунда маанилүү орунду ээлейт.

- алардын ыйгарым укуктары жана милдеттери бир гана «Ички иштер органдары жөнүндөгү» мыйзам актылары менен жөнгө салынбастан башка укуктун тармактары менен да жөнгө салынат;

- Ички иштер органдары бир гана материалдык укуктук чекнемдерди колдонбостон процессуалдык укуктук ченемдерди да колдонору аныкталды.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы.– Бишкек, 2010.
2. Кыргыз Республикасынын «Ички иштер органдары жөнүндө» мыйзамы 11.01.1994. №1360-XII.
3. Кыргыз Республикасынын жазык процессуалдык кодекси 1999-жылдын 30-июну N 62.
4. Кыргыз Республикасынын жазык аткаруу кодекси 1999-жылдын 13-декабры N 142.

Рецензент: д.ю.н. Кулдышева Ч.